

Norsk Folkehjelp

Fagbevegelsens solidaritetsorganisasjon

Forbundet for
arbeidsfolk

NORSK ARBEIDSMANDSFORBUND

Sør-Afrika

Norsk Arbeidsmandsforbund

Landsmøterapport 2023

SAMARBEID OM SOLIDARITET

Vi ønsker å rette en stor takk til Norsk Arbeidsmandsforbund (NAF) for det gode solidaritetssamarbeidet i landsmøteperioden. Våre organisasjoner bygger på de samme verdiene, og det er et godt utgangspunkt for å nå de målene vi setter oss.

Forbundet bidrar til vårt Norad-støttede utviklingsarbeid i Sør-Afrika. Våre samarbeidspartnere er sosiale bevegelser, sivilsamfunnsorganisasjoner og forskningsinstitutter. Felles for dem er at de kjemper for rettferdig fordeling av makt og ressurser. Mange samarbeider tett med fagbevegelsen, og har opplevd både trusler og vold fra arbeidsgivere som har motsatt seg fagorganisering.

Sør-Afrika ligger på verdenstoppen når det gjelder ulikhet og inntektsforskjeller. Selv om andelen sørafrikanere som opplevde sult sank fra 29,3 prosent i 2002 til 12,2 prosent i 2021, er det fortsatt mange som ikke har god nok mattilgang. Befolkningen vokser med nesten to

prosent hvert år. Hvis økningen fortsetter i samme tempo, må matproduksjonen eller -importen mer enn dobles de neste ti årene for at alle skal få nok mat.

Da er det livstruende at gruve- og utvinningsindustrien legger beslag på mye av jorda som innbyggerne er avhengig av for å kunne dyrke mat til eget bruk og til salg på markedene. I tillegg blir lufta, maten og vannet sterkt forurenset.

Oppgavene står i kø for Norsk Folkehjelps samarbeidspartnere. De organiserer vingårdsarbeidere og slumbeboere som slåss for bedre levekår. De støtter lokalbefolkningen som går rettens vei for å hindre at gruve- og utvinningsindustrien får herje fritt. Ikke minst er kvinner og ungdom viktige målgrupper.

Takket være bidraget fra Norsk Arbeidsmandsforbund er vi bedre rustet til å stå sammen med dem i denne kampen. Vi har også fått støtte fra flere av forbundets klubber og avdelinger.

Tusen takk for samarbeidet i landsmøteperioden!

Per Nergaard

Per Nergaard

fungerende generalsekretær, Norsk Folkehjelp

Norsk Folkehjelp er fagbevegelsens humanitære solidaritetsorganisasjon. Vi jobber med internasjonalt utviklingsarbeid, sanitet og redningstjeneste, humanitær mine- og eksplosivrydding og flyktning- og integreringsarbeid. Norsk Folkehjelp har rundt 16 000 medlemmer i Norge, og 2300 ansatte i 31 land.

NORSK FOLKEHJELP I SØR-AFRIKA

Norsk Folkehjelp har vært til stede i Sør-Afrika i over 30 år. Våre mange samarbeidspartnere gjør en stor innsats for å bedre folks hverdag. Rettferdig fordeling er et felles utgangspunkt for arbeidet.

Rik på mangfold

Norsk Arbeidsmandsforbund er tilknyttet nettverket *Rik på mangfold – en fagbevegelse for alle*. Nettverket drives av Norsk Folkehjelp og er til for LO-forbundene. Forbundet har ved å bli med i nettverket forpliktet seg til å jobbe systematisk for et arbeidsmiljø fritt for diskriminering, med tillitsvalgte som gode rollemodeller. Norsk Arbeidsmandsforbund skal også jobbe aktivt med å være et trygt og inkluderende forbund for alle, et forbund som verdsetter og bruker all kompetansen som fins i et mangfoldig arbeidsliv.

Slumbeboere, vingårdsarbeidere og lokal-samfunn som er berørt av gruve- og utvinningsindustrien er blant dem våre partnere arbeider med og for. Kvinner og ungdom er prioriterte målgrupper. Når befolkningen får kunnskap og midler til å organisere seg, kan de i fellesskap gjøre noe med de elendige arbeids- og boligforholdene.

Målet er at partnerorganisasjonene gjennom samarbeid og utveksling skal øke sin påvirkning på myndighetene lokalt, nasjonalt eller regionalt. De vil endre jordbrukspolitikken slik at det tjener småbønders interesser, rette søkelyset mot kvinners rett til jord, og vise hvordan utvinningsindustrien får

negative følger for bøndene. Den forurenser jorda, lufta og vannet, og fører til store helseskader i befolkningen. Partnerne jobber også med å øke kunnskapen om hvordan folket kan stille myndigheter til ansvar og kreve åpenhet og informasjon.

Utgitt av: Norsk Folkehjelp
Trykk: LO Media
Layout og tilrettelegging: Kirsti Knudsen og Anne Vines
Tekst Nina Hanssen og Norsk Folkehjelp
Foto: Nina Hanssen og Harriet Wennergren Lie

FELLES INNSATS GIR ØKT INNFLYTELSE

Når internasjonale gruveselskaper ønsker å etablere seg i Sør-Afrika, følger det gjerne med løfter om sysselsetting og lokal utvikling. Når driften er i gang, er de fagre løftene ofte glemt, og lokalbefolkningen sitter igjen med forurensning, fattigdom og arbeidsløshet.

Gruve- og utvinningsindustrien legger beslag på mye av jorda som innbyggerne er avhengig av for å kunne dyrke mat til eget bruk og til salg på markedene. Lufta, maten og vannet er forurenset av svoveldioksid, tungmetaller som kvikksølv og fine partikler som ødelegger folks lunger. Giftige gasser og tungmetaller kan også gi nevrologiske skader.

De internasjonale gruveselskapene gjør lite for å bedre leveforholdene i de mange uformelle bosettingene i gruvedistriktene. Norsk Folkehjelps partnerorganisasjon Mining Affected Communities United in Action (MACUA) er en av drivkreftene i arbeidet med å beskytte lokalsamfunnenes interesser og dem en stemme i utviklingen av politikk, lovgivning og forskrifter som gjelder gruveindustrien.

EN STOR SEIER

Den største seieren i kampen mot utvinningsindustrien skjedde i 2022 da Norsk Folkehjelps partnere klarte å hindre Shell i å starte prøveboringer utenfor

kysten av Eastern Cape, noe som ville ha vært ødeleggende for lokalsamfunnene i nærheten, særlig når det gjelder fisket.

Shell søkte om å gjennomføre seismiske undersøkelser for olje og gass utenfor den økologisk følsomme kysten. Kystsamfunnene iverksatte massive protester, og Norsk Folkehjelps partnerorganisasjon Alternative Information Development Center (AIDC) har forsket på virkningen av å utvinne olje og gass i Wild Coast. Resultatene ble delt med organisasjonene som deltok i kampanjen mot Shells lisens. Retten til å si nei ble bekreftet da høyesterett i Makhanda tilsidesatte konsesjonen som var gitt av ministeren for mineralressurser og energi.

Retts sakene rundt oljeboringen til havs og seirene kystsamfunnet har oppnådd, har tydelig vist hvilke trusler samfunn som er berørt av gruvedrift står overfor, og på nytt bekreftet hvor viktig det er at lokalbefolkningen blir hørt i slike prosesser. De har også avdekket de store manglene ved den eksisterende lovgivningen, og har brakt spørsmålet

om gruvedrift tilbake på den nasjonale agendaen. MACUA har vært sentral i arbeidet med å endre loven om utvikling av mineraler og petroleumsressurser, og bidratt til å åpne døren for en gjennomgang av lovgivningen i 2023.

STYRKER GRASROTA

MACUA er et nettverk med over 50 lokale sivilsamfunnsorganisasjoner og flere tusen individuelle medlemmer. For å styrke lokalsamfunnenes kamp mot urettferdighet forårsaket av gruve- og utvinningsindustrien, er det viktig å dele kunnskap om politikk, økonomi og menneskerettigheter

Et strategisk mål for MACUA er å nå ut til lokalbefolkningen gjennom å opprette lokalavdelinger over hele landet, som kan gjennomføre, administrere og overvåke samfunnsprosjekter. Å ha sterke organisasjonsstrukturer på grasrota er viktig for å sikre at lokalsamfunn kan holde staten og gruveselskapene ansvarlige. I 2022 opprettet MACUA 12 nye avdelinger.

Foto: Mpumehelo Buthelezi

Beboerne i gruvedistriktene blir daglig plaget av sprengninger fra gruvedriften. De materielle og helsemessige skadene er store. Norsk Arbeidsmandsforbund støtter arbeidet som Norsk Folkehjelps partnerorganisasjoner gjør for å styrke lokalsamfunnenes kamp mot utvinningsindustrien.

Mange sørafrikanske vingårdsarbeidere bor i hus som eies av arbeidsgiveren. Boligene er ofte falleferdige, og eierne er lite interessert i vedlikehold. Klager arbeiderne på forholdene, kan de risikere å miste både jobb og tak over hodet.

EN ANNEN VIRKELIGHET BAK FASADEN

Sør-Afrika er kjent for å produsere vin i verdensklasse som er populær i det internasjonale markedet. Men lite av overskuddet drypper tilbake på arbeiderne som gjør den aller tyngste jobben.

De glansede reklamebrosjyrene fra Sør-Afrika viser bare den polerte overflaten som er beregnet på turister, vin kjøpere og de rike. Bak fasaden skjuler det seg en annen virkelighet. Bare fire prosent av de sørafrikanske vingårdsarbeiderne er organisert, og de har historisk sett hatt det laveste lønnsnivået i landet. Det er vanlig at arbeiderne bor på gårdene de jobber på, og botilbudet er i mange tilfeller av svært lav standard.

Gårdsarbeiderne har ikke lenger råd til å handle mat i butikkene fordi prisene på matvarer er skyhøye. For å overleve,

dyrker de egne grønnsaker i den fruktbare jorda rundt boligene sine. Noen dyrker også blomster eller andre varer som de selger på det uregulerte markedet for å tjene litt ekstra.

LITE OPPTATT AV POLITIKK

De som jobber på vinfarmene er ikke så opptatt av hvem som sitter med den politiske makta. De ønsker først og fremst å ha en lønn og leve av og en bolig som kan sikre trygge oppvekstvilkår for barna deres.

– Folk er nok mer opptatt av å ha nok

mat til familien og tak over hodet. Vi ser at mange sliter ekstra nå. Flere mister jobben, og en del av husene i enkelte boområder er helt falleferdige, forteller Denia Jansen og Danielle Adele De Witt.

De jobbet begge tidligere i vinindustrien, og for noen år siden deltok de på et Kvinner kan-kurs som Norsk Folkehjelp sto bak. Her lærte de hvordan de skal organisere seg og drive kampanjer. I dag er de rådgivere i CSAAWU, en fagorganisasjon som jobber for å forbedre forholdene for vingårdsarbeidere i Sør-Afrika.

UNDER FATTIGDOMSGRENSA

Selv om de rike vingårdseierne har startet turistsesongen og tjener stort på eksport, lever arbeiderne som har bodd her i generasjoner i stor usikkerhet. Det har ennå ikke skjedd noen vekst i landbrukssektoren, og arbeidsfolk som lever under fattigdomsgrensa begynner å bli utålmodige.

Mange av dem er truet med utkastelse fra boligene sine. Det ville vært nærliggende å tro at gårdeierne ønsker å ta vare på de viktige arbeiderne sine, men sannheten er at arbeidsgiverne virker uinteressert og heller ikke bryr seg om at husene forfaller. Derfor lever nå mange arbeidere med frykten for å bli både arbeidsløse og husløse.

CSAWWU er også veldig kritisk til såkalte «labour-workers» eller bemaningsbyråer som mange farmere bruker nå. Slike byråer er voksende i Sør-Afrika, og gjør tilknytningen til arbeidslivet enda mer usikker.

BODD HER I MANGE GENERASJONER

Gårdsarbeiderne forteller om lange dager med hardt arbeid, og de er bekymret for framtida. De vet også at hvis de blir syke, får de ingen hjelp eller støtte, og ingen lønn.

Andre forteller om giftige plantevernmidler som blir sprøytet fra traktor og fly uten at vingårdsarbeiderne blir varslet om det på forhånd så de rekker å søke

Det viktigste for mange vingårdsarbeidere er å få en lønn de kan leve av og en bolig som kan gi barna deres en trygg oppvekst.

beskyttelse. Flere av dem som bor i området sliter med astma og luftveisinfeksjoner.

Mange har bodd her i generasjoner, og kjenner ingen annen virkelighet. De fleste har strøm og tilgang til vann, men i lange perioder kan strømmen bli borte uten at de vet når den kommer tilbake.

Flere vingårdsarbeidere har fagorganisert seg de siste årene, men til tross for at CSAAWU har gjennomført flere streiker, ser det ikke ut til å ha vært noen bedring i livskvaliteten her siden slutten av apartheid-tida.

Tillitsvalgte i CSAAWU som er aktive i Norsk Folkehjelps partnerorganisasjon Trust for Community Outreach and Education (TCOE) forteller at de har opplevd både trusler og vold fra arbeidsgivere som har motsatt seg fagorganisering. Likevel gir de ikke opp kampen for at vingårdsarbeiderne skal få et bedre liv.

Styreform: **Republikk**

Hovedstad: **Ingen konstitusjonelt fastsatt hovedstad. Pretoria (president/ regjering), Cape Town (parlamentet) og Bloemfontein (rettslig)**

Flateinnhold: **1 219 090 km²**
(Norge: 323 802 km²)

Folketall: **58 millioner**

Religion: **Kristne (86 %), tradisjonelle afrikanske religioner (5,4 %), andre (8,6 %)**

Språk: **11 offisielle språk, de tre største er zulu, xhosa og africaans**

BNP pr. innbygger: **7055 USD**

(Norge 89 154 USD)

Forventet levealder: **65,6 år**

(Norge: 82,3 år)

STERKE KVINNER OG TØFFE KÅR

I den store utstillingshallen i Kleinplasje i Western Cape er over 200 kvinner i landbruket samlet for å dele erfaringer. Nettverket Women on Farms – en av Norsk Folkehjelps samarbeidspartnere i Sør-Afrika som støttes av Norsk Arbeidsmandsforbund – står bak arrangementet.

Veggene i hallen er dekket av bilder av grønnsakshager og plakater med enkle råd om hvordan få til slike hager.

Trebarnsmoren Matheko Mohobo (52) i Women on Farms kom fra Eastern Cape til Western Cape i 1993. Hun er tidligere vingårdsarbeider, men sa opp jobben da hun ble seksuelt trakassert av sjefen samtidig som hun hadde utfordringer på hjemmebane.

– Av og til må du ta et valg og si ifra. Det var beintøft, men jeg forlot jobben etter at sesongen var over og flyttet alene inn i en Squatter Camp der jeg fremdeles bor, forteller hun. – Fellesskapet i Women on Farms betyr enormt mye for meg.

Squatter Camps er uformelle bo-settninger med hytter laget av tre, papp,

tinn og annet skrapmateriale. Skurene mangler innlagt vann, strøm og avløps-system. En viktig sak for Women on Farms er å bedre forholdene og sørge for at gårdsarbeiderne er trygge både på jobben og hjemme.

BEINHARD VIRKELIGHET

Hvilke utfordringer møter kvinnene som jobber i landbruket? Hva slags arbeidsforhold har de? En av dem som sitter på mest statistikk på dette er Carmen Louw, som representerer Women on Farms-prosjektene. Hun er også til stede på nettverkssamlingen.

– Dette er ikke noen vanlig marked. I dag har vi samlet oss for å dele tøffe opplevelser og støtte hverandre, forteller hun.

Louw har i flere år jobbet med å bistå kvinner som har blitt utsatt for vold og trusler. I dag står mange av dem fram med historiene sine. Det er sterke historier om familier som ble kastet ut av hjemmene sine uten forvarslar slik at de mistet alt de eide og også rettigheter til offentlige tjenester. Mange har blitt tvunget til å flytte fra landsbyen de har bodd i hele livet – der de i alle fall kunne dyrke egne grønnsaker og kanskje ha noen dyr – til trange hytter i urbane slumstrøk. Mange kvinner opplever både voldelig trakassering og diskriminering.

Organisasjonene Rural Women's Assembly (RWA), CSAAWU og Coastal Links (EC) jobber for å styrke kvinners menneske- og arbeidsrettigheter i land-

Kvinnene i det sørafrikanske landbruket har tøffe kår. Norsk Folkehjelps samarbeidspartner Women on Farms gjør en stor innsats for å bedre forholdene. Deltakerne på nettverkssamlingen i Kleinplasje deler kunnskap og erfaringer. Mange har sterke historier å fortelle.

På nettverkssamlingen i Kleinplasje delte kvinnene også praktiske kunnskaper om grønnsaksdyrking og matlaging. Mange har kjøkkenhager rundt boligen sin og dyrker mat til eget bruk og også til salg på markedet.

bruket. For sørafrikanske kvinner har fortsatt begrenset tilgang til jord, frø og mat på grunn av sin lave sosiale status i samfunnet.

GIFTIGE SPRØYTEMIDLER

Charmaine King (41) er sesongarbeider med barn på 24 og 18 år. I tillegg har hun adoptert en fireåring. Hennes fremste kampsak er at vingårdseierne må begynne å respektere gårdsarbeiderne.

– Vi gjør alt for dem og sørger for gode avlinger, og da synes jeg det er grusomt at de ikke engang tar seg bryet med å varsle arbeiderne når de skal sprøyte med giftige plantevernmidler. Vi får giften rett på kroppen og i klærne, og har jo ingen mulighet til å skylle den av oss når vi er på jobb. Det fører til stygge utslett, og mange får andre allergiske reaksjoner. Giften trenger også inn i boligene. Min mamma har astma og er syk på grunn av giften, forteller hun.

– Jeg liker jobben min, men giften dreper oss sakte. To ganger har jeg vært på sykehus fordi jeg ikke fikk puste, sier hun.

VANSKELIG Å ORGANISERE FOLK

Fortsatt er det få mennesker som organiserer seg kollektivt i det sørafrikanske landbruket. En av grunnene er at mange gårder ligger isolert fra omverdenen. Noen av arbeiderne vet ikke at det finnes fagforeninger for dem, og at også sesongarbeiderne kan bli medlemmer. Og noen tror fagforeningskontingenten er for dyr.

Men den aller viktigste årsaken til at folk ikke organiserer seg er at bøndene fraråder og i noen tilfeller aktivt forbyr arbeiderne å melde seg inn i en fagforening. Med dagens høye arbeidsløshet, utbredt fattigdom og vold i samfunnet, er mange er redd for jobben og boligen sin, og tør ikke trosse arbeidsgiveren.

STREIKER OG PROTESTER

For ti år siden var det en del streiker og uro blant vingårdsarbeiderne. Ett av kravene var en ny minstelønn på 105 rand per dag, noe som ville bety en 50 prosent økning. Arbeiderne krevde også i større grad kollektive forhandlinger framfor forhandlinger på individnivå. Dette ga fagforeningene større kraft, men fortsatt er det store utfordringer i landbruket.

Sør-Afrikas befolkning vokser med nesten to prosent hvert år. Fortsetter det i dette tempoet, vil befolkningen som var på 49 millioner i 2009 bli på hele 82 millioner innen år 2035. Det betyr at matproduksjonen eller -importen må mer enn dobles for at alle skal få nok mat

JORDBRUKSLANDET SOM MANGLER VANN

Sør-Afrika har et samlet landareal på litt over 122 millioner hektar, der 100 millioner hektar er tilgjengelig for jordbruk. I dag får bare 13 prosent av dette arealet nok nedbør for produksjon av mat, og de spesielle tørkeperiodene er forverret de siste årene. Dette betyr at fungerende vannings-systemer er viktig. I dag er kun 17,2 prosent av sørafrikanske husholdninger involvert i jordbruksproduksjon.

Global Food Security Index (GFSI) som rangerer land ut fra matkvalitet, tilgjengelighet, bærekraft og sikkerhet, viser at det globale matmiljøet er forverret de siste 11 årene, med en bølgedal i 2020–22 som følge av pandemien og høye råvarepriser. Finland scorer høyest, etterfulgt av Irland, Norge og Frankrike, mens Sør-Afrika er rangert på 59. plass av 113 land.

Andelen sørafrikanere som opplevde sult sank fra 29,3 prosent i 2002 til 12,2 prosent i 2021, men fortsatt har ikke alle god nok mattilgang.

Kvinnene på nettverkssamlingen kan fortelle om vingårdseiere som sprøyter med giftige plantevernmidler uten å varsle arbeiderne på forhånd. Det går ut over helsa til hele familien.

Mange vingårdsarbeidere lever i stor usikkerhet. Arbeidsforholdene er dårlige, lønningene er lave, og i tillegg er mange redd for å miste huset de bor i, som ofte er eid av arbeidsgiveren.

FRYKTER AT FAMILIEN BLIR KASTET UT

Det sørafrikanske vin- og jordbrukssamfunnet Rawsonville ligger i Breede River-dalen i Western Cape-provinsen, et par timers kjøring fra Cape Town. Åkrene rundt er grønne og frodige, men her stopper idyllen.

Selv om de rike vingårdseierne tjener stort på eksport, lever arbeiderne her i stor usikkerhet. Arbeidsforholdene er dårlige, og mange er truet av utkastelse fra boligene sine.

Meraai Karelse (33) jobber fem dager i uka på en av vingårdene i nærheten av bosettingen der huset hennes ligger. Her bor også kjæresten hennes, moren hennes og flere slektninger.

Rommet er slitent, og vinduene er knust. Meraai er likevel glad for å ha tak over hodet til hele familien sin. Her er det ingen elektrisitet, men de har et vannklosett som virker. Meraai spylar ned og

smiler. Men det er ingen selvfølge at hun får lov til å beholde huset.

– Vingårdseieren har flere ganger bedt meg om å flytte ut, og det gjør at jeg sover dårlig om natta. Men hvor vi skal dra? spør hun, og understreker hvor viktig det er at familien får støtte fra CSAAWU – fagorganisasjonen for landarbeidere.

NI UNDER SAMME TAK

Bestemor Sarie kommer inn døra i sin fineste rosa kjole og rekker fram en fast hånd. Så holder hun kjærlig rundt datteren sin.

– Vi er ni personer som bor under

samme tak, sier hun, og innrømmer at hverdagslivet ikke er helt lett. De må dele senger, men er glad for at de har hverandre.

– Nå har vi bodd her i fem år allerede, og vi har ingen steder å flytte til, sier Meraai, og kikker på moren som nå er pensjonist. Den minimale pensjonen er et lite bidrag til familieøkonomien. De har gassovn på kjøkkenet og varme klær, og sier de klarer seg greit hvis ikke gårdseieren bestemmer seg for å drive dem ut av huset.

– Det er slitsomt å være redd for at noen vil kaste oss ut, men heldigvis støtter alle i nabolaget hverandre, sier Meraai.

GI DITT BIDRAG

Du oppfordres til å bidra økonomisk til arbeidet i Sør-Afrika. Det kan gjøres enten ved å opprette din egen innsamling på Facebook eller Spleis, til vippsnummer 10145, eller direkte gjennom bank til kontonummer 9001 08 76000.

FÅ INFORMASJON

For spørsmål og informasjon, kontakt: NAF v/Brede Edvardsen, tlf.: 400 11 107, e-post: brede.edvardsen@armand.no eller Norsk Folkehjelp v/Åre Stranden, tlf.: 911 33 226, e-post: arest@npaid.org

FØLG OSS

facebook.com/folkehjelp
twitter.com/norskfolkehjelp
www.folkehjelp.no
Postboks 8844 Youngstorget
0028 OSLO
Tlf.: 22 03 77 00